

В. Цимбалюк, академік НАМН України, президент Національної академії медичних наук України

Внесок НАМН України в розбудову незалежної української держави та вирішення актуальних державних і суспільних проблем // Вісник НАН України. – 2016. – № 9. – С. 16–19.

Національна академія медичних наук України, яка фактично є ровесницею нашої держави, щиро вітає вас з великим святом – 25-ю річницею незалежності України.

У листопаді 1992 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я», який серед іншого передбачає, що «вищою науковою медичною установою України із статусом самоврядної організації і незалежною у проведенні досліджень і розробці напрямів наукового пошуку є Академія медичних наук України», а 24 лютого 1993 р. Президент України Леонід Макарович Кравчук підписав указ про її заснування. Організатором і першим президентом нашої Академії був академік НАН України і НАМН України Олександр Федорович Возіанов. Цим указом було також призначено 25 академіків-засновників та визначено перелік 13 наукових установ, що мали увійти до складу Академії. Основними завданнями Академії медичних наук було визначено:

- встановлення пріоритетних напрямів розвитку медичної науки;
- здійснення фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі медицини;
- створення конкурентоспроможного наукового продукту і розроблення інноваційних технологій;
- впровадження результатів наукових досліджень у практичну діяльність закладів охорони здоров'я;
- надання високоспеціалізованої медичної допомоги населенню України;
- підготовка кадрового наукового потенціалу країни.

Зараз пріоритетами НАМН України в галузі медичної науки до 2020 р. визначено такі сфери, як фундаментальні наукові дослідження з найважливіших проблем розвитку людського потенціалу; науки про життя; нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань; нові речовини, матеріали і технології, зокрема технології зниження втрат від соціально значущих захворювань, геномні та клітинні технології, біосинтетичні й біосенсорні технології, нано-, біо-, інформаційні технології, біоінженерія.

На сьогодні в установах НАМН України працює 17 065 осіб, з яких наукових співробітників – 4 223, кандидатів наук – 1 665, докторів наук – 622, членів-кореспондентів – 75, академіків – 40. Серед 1 865 лікарів вищу кваліфікаційну категорію мають 57 %, першу – 12,7 %, другу – 9,2 %. За весь період існування Академії було захищено 642 докторські і 2 262 кандидатські

дисертації. НАМН України має потужну матеріально-технічну базу, до її складу входять 36 наукових установ у 5 регіонах України, 31 з них має клініки, оснащені сучасним високотехнологічним діагностичним та лікувальним обладнанням.

Станом на 2015 р. загальний ліжковий фонд в установах НАМН України становив 7297 ліжок (для порівняння: в 1993 р. – 3825), поліклінічні відділення надали послуги 634 473 пацієнтам, у стаціонарних відділеннях проліковано 147 960 хворих, проведено 80 739 оперативних втручань, впроваджено в практику 846 нових методів лікування, причому 84 % пролікованих хворих належать до найвищих III–V категорій складності. На базі установ НАМН України 241 171 лікар пройшов курси підвищення кваліфікації.

В Академії видається близько 40 наукових періодичних видань. Лише за 2011–2015 рр. вийшло друком 1746 монографій, підручників, посібників, довідників; 36 896 наукових статей; отримано 4290 актів впровадження.

Серед членів НАМН України, удостоєних державних нагород та звань, 7 Героїв Соціалістичної Праці, 9 Героїв України, 122 заслужені діячі науки і техніки України, 49 заслужених лікарів України, 100 лауреатів Державної премії України в галузі науки і техніки, 50 лауреатів премій НАМН України.

За браком часу серед досягнень установ НАМН України в клінічній роботі я відзначу лише деякі з тих, що були зроблені вперше у світі. Отже, це:

- так звана хірургія перших хвилин – корекція гастрошизису в перші (10–25) хвилини життя дитини;
- технологія хірургічного лікування ювенільного сколіозу з використанням «зростаючої» полісегментарної конструкції «МОСТ-2»;
- керована гіпертермічна перфузія при операціях з приводу інфекційного ендокардиту (понад 3 тис. операцій з результативністю в 10 разів вищою, а рецидивністю в 30 разів меншою за світові показники);
- експериментальні дані щодо протипухлинної дії рекомбінантного цитокіноподібного білка ЕМАР-II на гормонозалежний рак простати людини;
- встановлення важливої патогенетичної ролі цитокіну трансформуючого фактора росту бета-1 в активності перебігу негоджкінських лімфом і рівні протипухлинного захисту;
- проведення нейротрансплантації у хворих з органічними ураженнями головного мозку;
- пересадка нейрогелю для відновлення функцій спинного мозку;
- комплексне вивчення мутагенної дії іонізуючої радіації у постраждалих від аварії на ЧАЕС.

Часто урядовці та народні депутати ставлять мені запитання: чи знають про наші розробки за кордоном, чи відомі наші фахівці у світі? Коротка відповідь – так. До складу НАМН України як іноземні члени входять 30 відомих зарубіжних учених, понад 500 науковців Академії є членами більш як

100 міжнародних наукових товариств, професійних медичних асоціацій, закордонних академій, є радниками або експертами таких всесвітньо відомих організацій, як ВООЗ, МАГАТЕ та ін. НАМН України включено до електронної бази даних (реєстру) Національного інституту здоров'я (США), НАТО та міжнародного центру наукових організацій. Науковці Академії тісно співпрацюють з колегами з багатьох провідних країн світу, наприклад, нещодавно підписано угоди про співпрацю з Японією в галузі радіаційної медицини, з Південною Кореєю – у галузі ядерної медицини тощо.

Крім того, нам нерідко дорікають, що Академія медичних наук – це породження радянсько-російської системи і в інших країнах такого немає. Проте це не так. Скажімо, структура НАМН України доволі подібна до знаменитого Національного інституту здоров'я США (National Institutes of Health – NIH), який складається з 27 інститутів та дослідних центрів і є державною установою. Подібні навіть основні напрями діяльності, про що свідчать відповідні назви установ НАМН України і NIH...

<...> Натомість найбільша відмінність полягає в рівні державного фінансування цих організацій: у 2015 р. бюджет NIH становив 30,3 млрд дол. США, бюджет НАМН України ледь дотягував до 1,2 млрд грн.

Не можу залишити осторонь ще один аспект діяльності НАМН України: за останні два роки війна поставила серйозні виклики перед різними сферами життя в нашій країні, в тому числі й перед медициною. За цей час у закладах Академії було проліковано понад 64 869 хворих з Донецької та Луганської областей (з них 25 136 госпіталізовано); проліковано та проконсультовано 4 636 учасників АТО (1850 госпіталізовано), у військових шпиталях проконсультовано 1061 пораненого, у створеному на базі Інституту медицини праці відділенні психологічної реабілітації допомогу було надано більш як 450 постраждалим.

За період лютий – квітень 2014 р. 176 учасникам Революції гідності було надано спеціалізовану високотехнологічну медичну допомогу. Причому всі заклади нашої Академії одразу почали приймати поранених і жодного постраждалого не було видано тодішнім правоохоронним органам...